

УДК 94:355.422

**ЯРОВИЙ В.Г.,
ШУМКА А.В.**

ОСОБЛИВОСТІ БОЙОВОГО ДОСВІДУ РОСІЙСЬКО-ГРУЗИНСЬКОЇ ВІЙНИ 2008 РОКУ

Досліджується хід бойових дій під час збройного конфлікту в Закавказзі восени 2008 р., аналізується застосування в ньому новітніх засобів збройної боротьби, висвітлюється вплив якості оперативної і бойової підготовки військ на боєздатність частин і підрозділів, систематизується досвід ведення бойових дій.

Ключові слова: війна, бойові дії, російсько-грузинська війна, Росія, Грузія.

Постановка проблеми та її актуальність. Як свідчить історичний досвід 2-ї половини ХХ – початку ХХІ століття, дестабілізуючим фактором міжнародного та внутрішнього життя є локальні війни і збройні конфлікти. Вони становлять інтерес як в суто історичному плані, так і з погляду воєнного мистецтва, оскільки в них виникали та знаходили свій розвиток як нові, так і вже існуючі засоби збройної боротьби, методи і способи ведення бойових дій. Досвід підготовки та бойових дій у ході цих зіткнень, а також їх уроки не втрачають свого значення й донині та можуть бути використані в сучасних умовах.

Вивчення суто воєнного аспекту збройних конфліктів важливе і для визначення сучасних пріоритетів у військовому будівництві, оперативній та бойовій підготовці військ, для вироблення практичних рекомендацій щодо підготовки держави і її збройних сил до можливих воєнних дій.

Обґрунтованість доцільності проведення даного дослідження зумовлена відсутністю в Україні воєнно-історичних праць, де було б узагальнено досвід бойових дій під час збройного зіткнення у Закавказзі в серпні 2008 року, з аналізом застосування у ньому новітніх засобів

Яровий Віталій Григорович, кандидат історичних наук, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

Шумка Андрій Володимирович, кандидат історичних наук, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Яровий В.Г., Шумка А.В., 2011

збройної боротьби, що є актуальним і важливим у військово-науковій проблематиці.

Метою авторів є аналіз ходу бойових дій, застосування озброєння і бойової техніки під час російсько-грузинського збройного конфлікту в серпні 2008 року та узагальнення його уроків.

На початку серпня 2008 р. у Закавказзі відбулися надзвичайні події – збройний міждержавний конфлікт між країнами Співдружності Незалежних Держав, які порівняно недавно складала єдину державу – СРСР. У західних засобах масової інформації цей конфлікт отримав назву – “російсько-грузинська війна”, керівництво Російської Федерації назвало його “операцією з примушення агресора до миру”, Грузія – “російською агресією”, а засоби масової інформації – “п’ятиденною війною”. Авторитетний Упсальський університет (Швеція) кваліфікував бойові дії у серпні 2008 р. на території Грузії, Південної Осетії та Абхазії як “низької інтенсивності внутрішньодержавний конфлікт з участю іноземних військ” [1, 4].

Автори не ставили за мету детально дослідити у статті причини цього воєнного конфлікту, дати оцінку всім обставинам, які призвели до кровопролиття, і геополітичні наслідки його для Кавказького регіону. Нас цікавили суто військові аспекти конфлікту та його уроки стосовно сучасних пріоритетів у військовому будівництві, оперативній та бойовій підготовці військ.

Витоки цього конфлікту беруть початок наприкінці 1980-х років, коли активізація грузинського національного руху за незалежність від союзного центру (за одночасної відмови малим народам Грузії у праві на автономію) і радикальні дії його керівників на тлі слабкості центрального керівництва СРСР призвели до різкого загострення стосунків між грузинами та етнічними меншинами (передусім абхазцями та осетинами, які мали власні автономні утворення і вже тоді висували вимоги щодо самостійності).

У 1990 р. Грузія офіційно відмовилася від визнання основних юридичних норм, які стосувались її статусу в складі СРСР, і стала незалежною державою. Цим скористалися Південна Осетія та Абхазія, які також оголосили про свій суверенітет. Керівництво Грузії з цим не погоди-

лось і за допомогою сили розпочало спроби придушення сепаратистського руху, що призвело до війни у Південній Осетії у 1991–1992 рр. та в Абхазії у 1992–1993 рр. Бойові дії у Південній Осетії закінчились у липні 1992 р., і до зони конфлікту для роз'єднання ворогуючих сторін були введені Змішані сили з підтримання миру. Крім цього, в столиці Південної Осетії – м. Цхінвалі була розташована місія спостерігачів від ОБСЄ. Бойові дії в Абхазії були припинені у травні 1994 р., після чого в зоні конфлікту були дислоковані Колективні сили з підтримання миру СНД.

Отже, у Закавказзі відбулося лише перемир'я – припинення вогню, блокування або ж “заморожування” відкритого збройного протистояння. Розпочалися багаторічні переговори щодо майбутнього статусу Південної Осетії і Абхазії. Осетини та абхазці вперто тримали курс на незалежність; грузинське керівництво, навпаки, прагнуло покінчити з осетинським і абхазьким сепаратизмом, назавжди приєднавши їх до Грузії.

У цій ситуації неабиякого значення відіграла позиція великих держав: Росії, США, країн ЄС. Америка прагнула отримати стратегічного союзника на Кавказі; Росія турбувалася про безпеку своїх південних кордонів, тому їй не була потрібна поява у цьому регіоні вороже налаштованих сусідів. За цей час внутрішньодержавний конфлікт між центральною владою Грузії керівництвом двох сепаратистських суб'єктів зазнав істотної трансформації під впливом рішення про визнання незалежності Косова та боротьби Російської Федерації за відновлення великодержавного статусу Росії.

У другій половині 2008 р. військово-політичне керівництво Грузії зробило чергову спробу “навести в Цхінвальському регіоні конституційний лад”. З цією метою був розроблений план під кодовою назвою “Чисте поле”. Передбачалося, що військові з'єднання Грузії із різних напрямків швидко захоплять всі великі населені пункти Південної Осетії, насамперед столицю автономної області – м. Цхінвалі, наблизяться до Рокського перевалу, тобто блокують кордон з Російською Федерацією і тим самим відріжуть Південну Осетію від Північної. У першому ешелоні планувалися дії 3-ої та 4-ої мотопіхотних бригад, у другому ешелоні – 2-ої за підтримки артилерійської бригади та реактивного

дивізіону, окремого танкового батальйону, центру радіоелектронної боротьби та Військово-Повітряних Сил. Потім планувалось оголосити військовий стан і призначити тимчасовий уряд. План базувався на тому, що російські війська через географічні й організаційні труднощі будуть неспроможні вчасно надати допомогу осетинам і російським миротворцям та опиняться у зоні конфлікту лише тоді, коли допомагати вже буде нікому [2, 9; 3, 77; 4, 2].

Після окупації Південної Осетії грузинський Генштаб планував протягом кількох днів передислокувати сили вторгнення і здійснити операцію проти Абхазії. Спочатку планувалося завдати потужного авіаційного удару, а потім здійснити висадку першого ешелону морського десанту чисельністю 800 чол. на узбережжя в Гальському районі, після чого за допомогою десанту захопити столицю автономії – м. Сухумі. Водночас після потужного артилерійського удару по абхазькому гірськострілецькому батальйону та блокпостам російських миротворців у Кодорській ущелині 6000 тисяч військовослужбовців повинні були вирушити до м. Сухумі. На допомогу цьому угрупованню додавалися бригади, дислоковані у м. Кутаїсі та м. Сенакі (Західна Грузія). Проти абхазців планувалося задіяти майже 300 бронеоб'єктів – танків, бронетранспортерів (БТР), бойових машин піхоти (БМП), близько 200 стволів артилерії, в тому числі реактивної. Загалом на операцію із захоплення Абхазії було відведено 24 години [3, 81].

Варто відзначити, що Південна Осетія була обрана Грузією в якості першого об'єкта нападу не випадково. Ця невизнана республіка мала менший, ніж Абхазія, військовий потенціал в плані як оснащення бойовою технікою, так і мобілізаційних можливостей. Крім того, географічна територія Південної Осетії була більш виграшним районом для здійснення “бліцкригу”, оскільки вона відділена від Росії Двалетським хребтом, для подолання якого існує тільки один шлях, який проходить через Рокський тунель. Основою успішної операції для угруповання грузинських збройних сил проти Південної Осетії було блокування цього тунелю.

На наш погляд, варто стисло оцінити загальні сили сторін цього збройного зіткнення. Чисельність структур Міністерства оборони Грузії у 2008 р. становила 23 тис. осіб.

За офіційними даними, у збройних силах служили 19 441 офіцери та контрактники: у сухопутних військах – 6873 особи, в тому числі 1579 офіцерів, 11583 контрактники та 3391 військовослужбовець строкової служби [5, 2].

На початок здійснення плану “Чисте поле” сухопутні війська Грузії були зведені у 5 піхотних бригад, інженерно-саперну бригаду, окремі підрозділи. На озброєнні сухопутних військ було 500 танків, 259 із яких – Т-72, майже 300 БТР і БМП, 150 стволів буксирної артилерії, 65 самохідних артилерійських систем, близько 200 систем залпового вогню. Сухопутні війська також мали велику кількість переносних зенітно-ракетних комплексів “Стріла-2М” та “Толка”. Військово-Повітряні Сили мали 10 штурмовиків Су-25КМ, приблизно 40 ударних і 50 багатоцільових вертольотів. Сили Протиповітряної оборони мали на озброєнні 8 зенітно-ракетних комплексів С-125М, не менше 6 зенітно-ракетних комплексів (ЗРК) “Бук-М1”, майже 10 ЗРК “Оса-АК” та “Оса-АКМ”, 35 зенітно-стрілецьких “Шилка”. Військово-Морські Сили складалися з 19 катерів, два з яких були ракетні [6, 1]. Напередодні воєнних дій у складі піхотних бригад відбулося подвоєння числа танків: бронетанковий батальйон перетворили у дві танкові роти і одну роту мотопіхоти [3, 36].

Варто підкреслити, що розбудова збройних сил Грузії відбувалась у відповідності до стандартів та вимог НАТО, зокрема армії США. З цією метою в Міністерстві оборони Грузії працювало 127 військових радників із Міністерства оборони США. Система вишколу збройних сил Грузії була повністю орієнтована на американські військові стандарти і здійснювалася за американською допомогою. У 2002–2004 рр. американські інструктори згідно з програмою “Навчу та оснащу” підготували в Грузії більше 2 тис. грузинських солдатів. Коштував цей вишкіл 64 млн. доларів. Фахівці Пентагону допомогли грузинській армії створити чотири батальйони: спецназу, гірськострілецький, 2 легкої піхоти, а також змішану бронетанкову роту на танках Т-72 і БМП. У 2005–2007 рр. США сприяли виконанню нової програми “Забезпечення операцій стабільності” вартістю 60 млн. доларів. В її рамках американські інструктори

займалися вишколом ще 3 тисяч грузинських військових [7, 3].

До війська надходили нові та модернізовані зразки озброєння і техніки. Наприклад, танки Т-72-SIM-1, які мали новітні засоби зв'язку, датчики "свій – чужий", навігаційні системи GPS, а також два тепловізори (для механіка-водія та наводчика), що дозволяє виявити живу силу противника за тепловипромінюванням. Завдяки військово-технічному співробітництву з Ізраїлем Грузія отримала 25 безпілотних летальних апаратів (БЛА), які дають можливість у режимі онлайн спостерігати за полем бою, коригувати вогонь артилерії та дії авіації.

Чисельність збройних сил Південної Осетії становила майже 3 тис. осіб. Однак в їх розпорядженні перебувало приблизно 15 тис. резервістів, які у випадку виникнення воєнної загрози мали негайно повернутися до лав армії. Підрозділи південноосетинської армії мали 87 танків, 95 гармат і мінометів (із них 75 гаубиць), 23 реактивні системи залпового вогню БМ-21 "Град", 180 бронемашин, у тому числі 80 БМП, три вертольоти Мі-8.

Збройні сили Абхазії організаційно були поділені на три групи військ – Центральну, Східну, Західну, ВПС і ВМФ. Чисельність збройних формувань, за різними даними, коливалася від 4500 до 10 000 осіб. Резерв налічував майже 28 тис. осіб. Абхазька армія мала 60 танків (дві третини з них – Т-72), 85 гармат і мінометів, у тому числі – 152-мм гаубиці та самохідні артилерійські системи, 116 одиниць бронемашин. У ВПС було два літаки Су-27, один МіГ-23, п'ять штурмовиків Су-25, а також три навчально-бойові машини Л-39, один АН-2, один Як-52, один вертоліт Мі-8т та один Мі-2. До складу ВМФ входили три дивізіони морських катерів (21 одиниця) [8, 2].

Що стосується збройних сил Російської Федерації, то поруч з Південною Осетією, на Північному Кавказі дислокувалася 58-а армія у складі 19-ї мотострілецької та 42-ї гвардійської мотострілецької дивізій. Особовий склад армії становив 70 тис. військовослужбовців, а на її озброєнні перебували 609 танків, 2000 БМП і БТР, 125 мінометів і гармат, 190 систем "Град" та 450 зенітних систем. Безпосередньо у Північній Осетії, яка межувала з Південною, були дислоковані частини 19-ої мотострілецької дивізії.

Повітряне прикриття армії здійснювалося силами ВПС, які базувалися на півдні Росії, зокрема на великій військовій базі у м. Ахтубинську (Астраханська обл.), а саме – 4-ю повітряною армією. До складу 4-ї повітряної армії входили два полки штурмовиків Су-25, полк бомбардувальників Су-24, ескадрилья винищувачів Су-27, три ескадрильї вертольотів. Безпосередньо в Південній Осетії перебував невеликий батальйон російських миротворців чисельністю 500 чол., оснащений легкою стрілецькою зброєю і декількома БМП [3, 60].

Операційний напрямок* Джава – Цхінвалі – Горі являє собою долини річок з вододілами середньої висоти 1100–1500 м. Від Північного Кавказу він відокремлений Два-летським хребтом з вершинами 3000–3600 м. Єдиною сухопутною трасою, яка безпосередньо зв'язує операційний напрямок з базами Північнокавказького військового округу Росії, є Транскавказька магістраль (Транскам), яка проходить через Рокський тунель довжиною 3700 м. Після Рокського тунелю, з дуже обмеженою пропускною здатністю, Транскам проходить через анклав з шести грузинських селищ. Місто Цхінвалі розташоване в улоговині, яку можна повністю прострілювати з навколишніх висот. На операційному напрямку не було літовищ і навіть обладнаних майданчиків для вертольотів. Місцевість вкрита лісами та підлісками. Долини щільно забудовані приватними будинками, а порівняно великі населені пункти (Цхінвалі, Горі) – блоковими багатоповерхівками [3, 73].

Вночі з 7 на 8 серпня 2008 р. грузинські збройні сили атакували м. Цхінвалі та блокпости російських миротворців, які перебували там у відповідності з мандатом ООН. Згідно з даними німецького журналу “Шпигель”, напередодні атаки, вранці 7 серпня грузинська сторона зосередила на кордоні з Південною Осетією приблизно 12 тис. військовослужбовців та 75 танків біля міста Горі [10, 24].

Опівночі 8 серпня 2008 р. грузинські війська піддали бомбардуванню столицю Південної Осетії, осетинські селища вздовж зони конфлікту, а також місця дислокування російського миротворчого контингенту з літаків, реактив-

* Місцевість з важливими об'єктами, на якій планується проведення операції.

них систем залпового вогню, важкої артилерії та мінометів. Приблизно о 03.30 розпочався штурм Цхінвалі із застосуванням танків. Угрупування, яке штурмувало місто, складалось із трьох мотопіхотних бригад та окремого мотопіхотного батальйону (приблизно 7,5–8 тис. військових та 100 одиниць техніки). Піхоту підтримували вогнем артилерійські підрозділи мотопіхотної бригади і два дивізіони артилерійської бригади, які мали 100 стволів артилерії і 20–25 реактивних систем залпового вогню типу “Град”. У цей час Цхінвалі обороняли приблизно 1000 осіб (350 миротворців, 200 співробітників спецназу МВС та ополченці). Грузинські війська мали на напрямку прориву майже десятиразову перевагу.

Крім того, грузинські війська наступали західніше Цхінвалі у Знаурському районі та на північному заході у напрямку м. Джави і Джавської ущелини. Загальна чисельність сил грузинської армії складала 22 тис. військовослужбовців, причому найбільш боєздатні, навчені американцями сили спеціального призначення налічували понад 8000 військових.

Спочатку велика чисельна перевага грузинських військ над осетинськими ополченцями і російськими миротворчими силами дозволила їм захопити головні висоти над Цхінвалі, половину міста і декілька навколишніх селищ. До полудня грузинській армії вдалося просунутись у північному напрямку і вийти до рубежу на відстані 7 км від кордону з Росією. Однак виконати своє головне завдання – блокувати рух стратегічно важливим Рокським тунелем їй не вдалося.

Керівництво Російської Федерації звинуватило Грузію у розв'язанні збройної агресії, геноциді осетинів Південної Осетії і заявило про початок операції з примушення грузинської сторони до миру. Абхазія – у відповідності з угодою про військову взаємодопомогу з Південною Осетією – також розпочала бойові дії проти грузинських військ.

Вранці 8 серпня 2008 р. через вузьку шийку Рокського тунелю розпочалося перекидання російських військ у Південну Осетію, авіація почала бомбардувати грузинські війська у Південній Осетії та військові об'єкти на території Грузії: військову базу в м. Горі, літовища в містах Вазіані, Марнеулі та ін. Весь день російські миротворці та осе-

тинські ополченці відбивали атаки грузинських військ у Цхінвалі. До вечора 8 серпня російські війська, які наступали з півночі, і осетинські ополченці очистили об'їзний Зарський шлях і висоти у районі селищ Квернеги, Тбеті, Дзарі та вийшли до західної околиці Цхінвалі. Після цього дві танкові колони російської 58-ї армії оминули місто Зарським шляхом і ввечері розпочали обстріл грузинських військ в його околицях.

9 серпня 2008 р. тривала передислокація військ російської 58-ї армії та окремих частин з'єднань повітрянодесантних військ із глибини Росії, зокрема 76-ї Псковської та 98-ї Іванівської повітрянодесантних дивізій. Метою передислокації було створення ударного угруповання. Російський Генеральний штаб не повідомляв про кількість військ, які були задіяні під час “операції з примушення до миру”, але агенція CNN, на підставі даних американських супутників-шпигунів, які фіксували перекидання російського військового контингенту в Південну Осетію, стверджувало, що було передислоковано від 8 до 10 тис. військовослужбовців, 150 танків Т-72 і Т-62, понад 300 бронемашин та 100 одиниць артилерії [9].

Ворогуючі сторони обмінювались артилерійським вогнем, російська авіація завдавала ударів по грузинських військах, комунікаціях та військових об'єктах. Спроба деблокувати російських миротворців виявилася невдалою. Кораблі російського Чорноморського флоту ввійшли у територіальні води Грузії і приступили до бойового патрулювання з метою блокування надходження в Грузію озброєння і військової техніки. В Абхазії у районі порту Очамчирі з кораблів Чорноморського флоту було висаджено морський десант, на літовище м. Сухумі були передислоковані частини Повітрянодесантних військ. Одночасно абхазькі збройні сили розпочали просування у верхню ділянку Кодорської ущелини. Ввечері російські бойові кораблі, які охороняли десантну групу в Очамчирі, вступили у бій з грузинськими катерами, що їх атакували, і потопили один катер.

10 серпня 2008 р. російська авіація бомбардувала грузинські війська у Південній Осетії та військові об'єкти на території Грузії. Попри витіснення грузинських підрозділів зі столиці Південної Осетії ситуація залишалась напруженою. Вибиті з панівних висот поблизу

м. Цхінвалі та майже всіх його районів, грузинські підрозділи закріпилися на відстані 8–10 км від міста. Грузинська артилерія продовжувала обстрілювати російські війська, активно діяли грузинські диверсійно-розвідувальні групи. На той час війська Абхазії продовжували просуватись у Кодорській ущелині і територією Гальського району. Ввечері вони зайняли позиції на річці Інгурі вздовж кордону з Грузією. Кораблі Чорноморського флоту відбили всі спроби грузинських катерів увійти в територіальні води Абхазії.

11 серпня 2008 р. російські війська активно просувались у Горійському районі, і вже надвечір їх передові частини вийшли до околиць м. Горі та контролювали стратегічний шлях Тбілісі – Чорне море. Це була єдина магістраль, яка зв'язувала схід і захід Грузії, на південь від неї до самої Туреччини тягнуться гори. Просування російської армії на південь від осетинських кордонів з метою обійти грузинські частини поставило під загрозу оточення грузинські угруповання на південноосетинському та абхазькому фронтах. Водночас абхазькі формування блокували верхню частину Кодорської ущелини і запропонували грузинським військам скласти зброю та залишити ущелину через гуманітарний коридор. Після того, як ця пропозиція була відкинута, передислоковане в Абхазію угруповання російських військ (9000 офіцерів і солдатів, понад 350 одиниць бронетехніки) перейшло адміністративний кордон Абхазії і без бою оволоділо містами Зугдіді та Сенаки у Західній Грузії. У другій половині дня 11 серпня організований опір грузинської армії практично припинився. Ввечері того ж дня президент Грузії заявив, що російські війська контролюють більшу частину території країни і грузинські частини переходять до оборони Тбілісі.

12 серпня 2008 р. частини грузинської армії продовжували панічну втечу в напрямку Тбілісі. Внаслідок масового дезертирства багато військовослужбовців розбіглися по домівках. Згідно з наказом вищого командування, російські війська зупинилися на відстані 30 км від столиці Грузії, тому Тбілісі врятував не героїзм його захисників, а те, що у російського військово-політичного керівництва просто не було планів окупувати Грузію. Президент РФ Д. Медведев повідомив,

що прийняв рішення про завершення операції з примушення Грузії до миру.

Російсько-грузинська війна 2008 року привертає особливу увагу тому, що вперше на пострадянському просторі у бойові дії вступила професійна армія, вишколена і споряджена за натовськими стандартами, яка готувалася до високотехнологічної війни сучасного типу – збройні сили Грузії. Їй протистояли частини російської армії, укомплектовані тільки контрактниками.

На підставі оцінок фахівців військової справи та військових аналітиків [16–20], автори статті зробили спробу узагальнити основні недоліки у бойовій підготовці, спорядженні зброєю і технікою, їхньому застосуванні в грузинській і російській арміях, що суттєво вплинуло на боєготовність та боєздатність військ під час збройного зіткнення.

Передусім варто підкреслити, що армію Грузії готували для ведення бойових дій в умовах безконтактної війни. Саме на це була спрямована бойова підготовка частин і підрозділів, цьому був підпорядкований процес оснащення озброєнням та бойовою технікою.

За насиченістю засобами зв'язку, розвідки, супутникової навігації, нічного бачення та іншої військової електроніки сухопутні частини і спецназ Грузії переважали російські війська. В штабах були задіяні комп'ютерні системи управління, але цих засобів та приборів було небагато, до того ж вони не є зброєю, а лише забезпечують більш ефективне застосування танків, артилерії, авіації.

Першопричина поразки грузинської армії зумовлена іншим істотним чинником. Стару радянську та західноєвропейську військову техніку, якою були оснащені збройні сили Грузії, неможливо було вписати у західну концепцію сучасного бою, у відповідності з вимогами якої розбудовувалася грузинська армія, адже ця техніка непридатна для інтеграції в сучасні системи управління західного зразка. Наприклад, реактивні системи залпового вогню “Град” здатні бити лише по площинах, але непридатні для нанесення точкових ударів. Ізраїльські безпілотні літальні апарати “Гермес-450” були некорисні для цілевказування, тому що у грузинської армії не було високоточних снарядів із супутниковим прицілюванням. Крім того, командування грузинської армії не мало впевнених навичок у ви-

користанні сучасних засобів бою або ігнорувало способи їх застосування. Отже, артилерійські офіцери координували свої дії за допомогою мобільного зв'язку, тому успіх штурмових частин залежав від того, чи знав піхотний командир номер мобільника командира артилеристів і ракетників. Між тим ізраїльські інструктори протягом декількох років навчали грузинську армію формуванню “центрів організації бою”. Ці центри повинні були в реальному масштабі часу координувати удари ВПС і артилерії в інтересах піхоти і танків.

Таким чином, грузинська армія загалом залишалася на рівні радянської армії кінця 1980-х років. Природно, що вона не могла не програти армії Росії, яка успадкувала не тільки риси і традиції Збройних Сил колишнього Радянського Союзу, але й розвивалася надалі, отримуючи бойовий досвід у чеченських війнах.

На першому етапі вторгнення грузинської армії у Південну Осетію велику роль відводили саме способам безkontakтної війни. Вони передбачали масоване ураження противника ракетно-артилерійським вогнем, який коригується за допомогою безпілотних літальних апаратів; услід завдає ударів авіація, після чого на прорив йдуть танки, які підтримують не суцільні лави піхоти, а групи загонів спеціального призначення. Особлива роль відводилась снайперам із великокаліберними далекобійними гвинтівками.

Проте опір відносно слабоозброєних військових формувань Південної Осетії та швидка передислокація російських частин зірвали графік грузинського наступу. Після появи на території Південної Осетії частин 58-ї армії розпочалися звичайні загальновійськові бої із застосуванням озброєння 1960–1980 рр. Війна стала цілком kontakтною, коли на прорив пішли грузинські танки. Їх підпалювали за допомогою ручних гранатометів і пересувних комплексів. Артилерійські дуелі проходили, як у минулі часи – ударами по площинах. Головну роль відігравали сухопутні війська, бронетехніка і піхота. Основними способами ведення бойових дій грузинськими частинами стали невеликі групи, у складі яких були снайпери, і наскоки підрозділів мотопіхоти. Також виявилось, що грузинська армія абсолютно не була навчена оборонним діям, відходу та ар'єргардним боям, тим більше в оточенні, тому відступ

армії перетворився у безладну втечу. Резервісти не вміли використовувати озброєння, а війну уявляли як окупаційну прогулянку. В результаті вони побігли першими, втягуючи за собою кадровий склад, що сприяло безладу у військових частинах.

Війна у Закавказзі оголила чимало слабких сторін і збройних сил Російської Федерації. Вони також були не готові для дій в умовах безконтактної війни через істотні недоліки в оперативному та бойовому забезпеченні та технічній оснащеності. Так, у російській армії не було автономної системи координат цілей, тобто вітчизняної супутникової навігації, а використання системи GPS було неможливо, тому що військовики США навмисно спотворювали дані навігації. Через це неможливо було застосувати високоточні й керовані ракети, снаряди і міни, несвоєчасно надходили дані розвідки (радіоелектронної, космічної), не використовувалися засоби радіоелектронної боротьби для придушення протиповітряної оборони Грузії, не стикувалися топографічні карти.

У збройних силах Росії багато було техніки застарілих конструкцій, зокрема в 58-й армії частка танків Т-62 і Т-72 складала 60–75%. Ці танки обладнані застарілим динамічним захистом, який не витримує так звані “кумулятивні” боєприпаси. Вночі екіпажі танків “сліпли” від спалахів пострілів, що не дозволяло побачити ціль на відстані навіть декількох сотень метрів. Інфрачервоні освітлювачі збільшують відстань спостереження і прицілювання, але істотно демаскують бойову машину. Практично на всіх танках не було ні GPS, ні тепловізорів, ні систем розпізнавання “свій – чужий”. Піхота воювала на бронетранспортерах і бойових машинах десанту з тонкою бронею, не обладнаних засобами захисту від фугасів або бронебійних снарядів, із примітивними прицілами та приборами спостереження. До того ж відсутність сучасних засобів зв'язку, розвідки, навігації, приборів нічного бачення дуже утруднювала своєчасне виконання мотострілецькими підрозділами бойових завдань. У ході боїв відмічалася недостатня організація взаємодії танкових і мотострілецьких підрозділів, повсюдно спостерігалася слабка взаємодія між артилерією і танками, між артилерією і розвідниками.

Висновки. Таким чином, російсько-грузинська війна 2008 року була важким випробуванням для національних збройних сил двох незалежних держав, які утворилися на пострадянському просторі СРСР. Вона викрила недоліки в організації, системі бойової підготовки та оснащеності частин і підрозділів, що істотно вплинуло на боєготовність та боєздатність збройних сил Росії і Грузії.

Враховуючи уроки російсько-грузинської війни 2008 року, у процесі трансформації Збройних Сил України варто приділити особливу увагу вимогам до нових видів бойової техніки, посилити оснащеність частин і підрозділів сучасними зразками озброєння і бойової техніки та засобами військової електроніки. Слід удосконалити методики навчання способам бойових дій вночі та в оточенні, покращити підготовку розвідників, удосконалити зв'язок і тилове забезпечення військ.

1. *Мельник О.* Дати шанс війні? / О. Мельник // Дзеркало тижня. – 2009. – 15 серпня (№ 30). – С. 4.
2. *Первушин А.* Вопросы Кавказского конфликта / А. Первушин // Секретные материалы. – 2008. – № 23. – С. 8–9.
3. *Шейн О.В.* Разгром грузинских захватчиков под Цхинвали / О.В. Шейн. – М.: Яуза; Эксмо, 2009. – 288 с.
4. *Киселев Е.* Грузия до и после войны / Е. Киселев // Военно-промышленный курьер. – 2008. – 20–26 августа (№ 33).
5. *Целуйко В.* Кадры для “тотальной обороны” / В. Целуйко // Независимое военное обозрение. – 2007. – 28 сентября–4 октября (№ 33).
6. *Кедров И.* Проект “Великая Грузия” / И. Кедров // Военно-промышленный курьер. – 2008. – 13–19 августа (№ 32).
7. *Суханов П.* Обучили и оснастили / П. Суханов // Военно-промышленный курьер. – 2008. – 13–19 августа (№ 32).
8. *Цыганок А.* Пороховая бочка Евразии / А. Цыганок // Независимое военное обозрение. – 2007. – 9–15 февраля (№ 5).
9. *Фидель А.* Блестящая победа / А. Фидель // “2000”. – 2008. – 15–21 августа (№ 33).
10. *Пядьшева Е.* Пять дней, которые изменили мир / Е. Пядьшева // Международная жизнь. – 2008. – № 11. – С. 20–32.
11. *Принуждение к миру* // Военно-промышленный курьер. – 2008. – 13–19 августа (№ 32).
12. *Мясников В.* Дневник войны: размышления on-line / В. Мясников // Независимое военное обозрение. – 2008. – 15–21 августа (№ 28).

13. Доклад Хайди Тальявини по конфликту в Грузии. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.day.az/print/news/georgia/174798.html>.
14. Крылов А. “Чистое поле” Михаила Саакашвили. Хроника пятидневной войны и последствия грузинской авантюры / А. Крылов [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.otechestvo.org.ua/main/20098/1209.html>.
15. Хроленко А. Блицкрига не получилось / А. Хроленко // Военно-промышленный курьер. – 2008. – 20–26 августа (№ 33). – С. 5.
16. Литовкин В. Оценку войне дают генералы / В. Литовкин // Независимое военное обозрение. – 2008. – 15–21 августа (№ 28).
17. Храмчихин А. Уроки ратных успехов и неудач / А. Храмчихин // Независимое военное обозрение. – 2008. – 22–28 августа (№ 29).
18. Цыганок А. Уроки пятидневной войны в Закавказье / А. Цыганок // Независимое военное обозрение. – 2008. – 29 августа–4 сентября (№ 30).
19. Иванов В. Цена победы в Южной Осетии / В. Иванов // Независимое военное обозрение. – 2008. – 22–28 августа (№ 29).
20. Мясников В. Проверка боем / В. Мясников // Независимое военное обозрение. – 2008. – 15–21 августа (№ 28).

Надійшла до редколегії 14.03.2011 р.

Рецензент: *Ю.В. Бураков*, кандидат історичних наук, доцент, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

Яровой В.Г., Шумка А.В.
ОСОБЕННОСТИ БОЕВОГО ОПЫТА РОССИЙСКО-ГРУЗИНСКОЙ ВОЙНЫ 2008 г.

В статье рассматривается ход боевых действий во время вооруженного конфликта в Закавказье осенью 2008 года, анализируется применение в нем новейших средств вооруженной борьбы, высвечивается влияние качества оперативной и боевой подготовки войск на боеготовность частей и подразделений, систематизируется опыт внедрения боевых действий.

Ключевые слова: война, боевые действия, российско-грузинская война, Россия, Грузия.

Yarovi V., Shumka A.
PECULIARITIES OF COMBAT EXPERIENCE AT THE RUSSIAN AND GEORGIAN WAR IN 2008

The article investigates the combat actions procedure at Transcaucasia conflict, autumn 2008, analyses the usage of contemporary fighting means, enlightens the influence of the operative and combat troops training on the fighting efficiency of the units and subunits, it is systematized the experience of the combat actions introduction.

Key words: war, combat actions, Russian and Georgian war, Russia, Georgia.